

Soukka-seuran itsenäisyysjuhla 6.12.2013, Soukan kapeli klo 15.00

Tyyne Martikainen

VTM, Terv.tiet.lis, Terveystieteiden neuvos, kirjailija

Arvoisat kuulijat, Hyvät soukkalaiset, Hyvät ystävät

Tänään tulee kuluneeksi 96 vuotta siitä, kun Suomi julistautui itsenäiseksi. Olemme tottuneet viettämään itsenäisyyspäiväämme vakavana juhlapäivänä. Haluamme muistaa sodissa kaatuneita ja osoittaa kiitollisuuttamme ja kunnioitustamme sotiemme veteraaneille. Samalla voimme juhlia pitkää rauhan aikaa. Tänä aikana olemme kyenneet rakentamaan demokratialle ja vapaudelle perustuvan kansalaisyhteiskunnan, kansalaisistaan vastuuta kantavan hyvinvointiyhteiskunnan.

Suomen itsenäisyys on mielenkiintoinen kertomus. Se liittyy monella lailla, niin sodassa kuin rauhassa, naapurimaamme Venäjän historiaan. Pysin tässä katsauksessa lyhyesti hahmottamaan, miten aikaisemmasta Ruotsin takamaasta kehittyi itsenäinen kansakunta ja tämän päivän Eurooppa-yhteisöön kuuluva maa. Suomen itsenäisyyden ja kansallisuuden pohjat juontavat juurensa 1800-luvulle, jolloin Suomi liitettiin 1808-1809 sotien rauhanteossa Ruotsin alaisuudesta Venäjän Tsaari Aleksanteri I:n hallitsemaan Venäjään. Tällöin perustettu Suomen Suuriruhtinaskunta sai perinnökseen ja etuoikeudekseen säilyttää Ruotsin valtakunnan aikainen lakiperusta ja hallinnollinen järjestelmä. Näistä lähtökohdista Suomi kykeni luomaan 1800-luvulla Suuriruhtinaskuntana suomalaisen kansallistunnon ja hallinnolliset rakenteet, pohjan kansalliselle itsenäistymiselle.

1800-luvun Euroopassa vaikuttivat valistusajan ideaalit vapaus, veljeys ja tasa-arvo. Ranskassa 1790-luvulla tapahtuneen Ranskan suuren vallankumouksen taustalla olivat sääty-yhteiskunnan ristiriidat ja epäkohdat. Vanha järjestelmä oli itsevaltiaan hallitsijan ja säätyjen järjestelmä. Ranskan talonpojat ja porvarit nousivat sitä vastaan. Keskiaikainen feodaalijärjestelmä ja säätyjen erikoisoikeudet lakkautettiin.

Tiedot Ranskan suuren vallankumouksen saavutuksista alkoivat muuttaa sosiaalis-poliittisia järjestelmiä myös muissa Euroopan maissa. Sosiaaliset ja poliittiset rajat pirstoutuivat ja aikaisemmat keisarit alkoivat menettää valtaansa

Englannista 1700-luvun lopulla lähtenyt teollinen vallankumous alkoi osaltaan levitä ja muuttaa maailmaa radikaalisti. Teollinen vallankumous muovasi sosiaa-

lis-yhteiskunnalliset rakenteet uusiksi. Perinteinen feodaalinen yhteiskunta muuttui moderniksi luokkayhteiskunnaksi. Toisistaan riippuvuussuhteissa olevien ihmisten olosuhteet muuttuivat täydellisesti.

On mielenkiintoista todeta, että valistusajan arvot vapaus, veljeys ja tasa-arvo ovat Ranskan suuren vallankumouksen Ihmisoikeuksien julistuksessa saaneet seuraavat keskeiset määrittäykset, joiden mukaan:

- Ihmiset syntyvät ja pysyvät vapaina ja tasa-arvoisina. Yhteiskunnalliset eroavuudet voivat perustua vain yleiseen etuun.
- Valtiojärjestelmän tarkoitus on ihmisten luonnollisten ja loukkaamattomien oikeuksien säilyttäminen. Näitä oikeuksia ovat vapaus, turvallisuus ja oikeus vastustaa sortoa.
- Vapaus tarkoittaa lupaa tehdä kaikkea, mikä ei vahingoita toista ihmistä, ja kaikki muut ihmiset saavat nauttia samoja oikeuksia. Tämä raja voidaan määrittää vain lailla.
- Lait ovat kansan tahdon ilmaus ja kaikilla kansalaisilla on oikeus osallistua lain säätämiseen henkilökohtaisesti tai edustajien välityksellä. Lain tulee olla sama kaikille, ja kaikki kansalaiset ovat lain edessä saman arvoisia.

Saamme kiittää ranskalaisia. Mielestäni näihin lauseisiin sisältyvät pohjoismaisen yhteiskunnan kansalais- ja hyvinvointiyhteiskunnan periaatteet ja arvot.

1800-luvun Suomi

1800-luku Suomessa oli voimakkaan taloudellisen ja kulttuurisen kehityksen aikaa. Yleiseurooppalaisen vapausaatteen ja kansallisromantiikan vaikutukset ulottuivat maahan. Kansallisrunoilijamme Johan Ludvig Runeberg loi kuvan ahkerasta kansastamme eppisessä runoelmassaan Hirvenhiihtäjissä ja Vänrikki Stoolin tarinoissa. Elias Lönnrothin Vienen suomenkieliseltä alueelta kokoama Kalevala ilmestyi 1830-luvulla. Suomenkielinen kaunokirjallisuus sai alkunsa, loistavana esimerkkinä Aleksis Kivi ja hänen Seitsemän veljestään, joka ilmestyi vuonna 1870. Suomi sai suomenkielisen Kirjallisuuden seuransa vuonna 1831, oman rahan, oman postin ja oman sotaväen. ”Ruotsalaisia emme ole, venäläisiksi emme tahdo tulla, olkaamme siis suomalaisia”- kansallisuusaate alkoi kehittyä.

Suomenkielisiä sanomalehtiä alkoi ilmestyä. Kiertokoulujen sijalle perustettiin kansakouluja ja uusia oppikouluja. Ammattikoulutusta alettiin kehittää. Kansansivistysliikkeet, raittiusliikkeet ja vapaaehtoisjärjestöt toimivat. Suomen metsät antoivat mahdollisuuden kansainvälisen kaupan ja teollisuuden kehittämiseen varsinkin vuosisadan lopupuolella. Suomen vienti suuntautui Saksaan ja Pietariin. Suomi oli esillä Maailman näyttelyssä Pariisissa vuonna 1900.

Yhteydet Pietariin, Venäjän pääkaupunkiin, olivat vilkkaat. Suomalaisia käsityöläisiä, taiteilijoita sekä muita suomalaisia muutti Pietariin. Heitä nimitettiin Pietarin suomalaisiksi. Mannerheim sai sotilaallisen koulutuksensa Pietarissa. Pietarin ympärillä Inkerinmaalla oli valtaväestönä Suomesta 1600-luvulla muuttaneiden inkerinsuomalaisten jälkeläiset, jotka puhuivat suomea.

Suomen kansan lukutaidon kehitys, suomenkielinen kirjallisuus, kansan sivistysliikkeet ja kehittyvä koulutus tukivat suomalaista itsenäisyystahtoa. Poliittiset liikkeet heräsivät toimintaansa. Suomen erillinen asema ja sisäinen kehitys korostuivat. Kansallisuusaate viritti ja vahvisti itsenäisyyspyrkimyksiä. Nämä puolestaan aktivoivat Tsaari Nikolai II:n hallinnon Suomen venäläistämistoiminnan eli sortokaudet. Ensimmäisen sortokauden alussa vuonna 1899-annetulla ns. Helmikuun manifestillä pyrittiin lakkauttamaan Suomen Suuriruhtinaskunnan Ruotsin ajoilta periytyneet erikoisoikeudet. Suomi oli modernisoitunut. Suomi vastasi keräämällä suuren adressin manifestin vastustamiseksi. Sortokautta kesti vallankumousvuoteen 1905 saakka. Toinen sortokausi kesti vuodesta 1910 toiseen vallankumousvuoteen 1917 asti.

Venäjän vuoden 1905 vallankumouksessa Venäjä sai duuman ja Suomi eduskunnan

1900-luvun alku oli Venäjällä Japanin sodan, yhteiskunnallisen sekasorron ja lakkojen aikaa. Venäjä hävisi Japanin sodan. Sodan jälkeisissä sekasortoisissa oloissa Tsaari Nikolai II myöntyi perustuslaillisen duuman, suomalaisittain perustuslaillisen eduskunnan, perustamiseen. Tällöin myös Suomen nelisäätyiset valtiopäivät korvattiin yksikamarisella eduskunnalla vuonna 1906. Tämä merkitsi sääty-yhteiskunnan muutosta luokkayhteiskunnaksi. Muutoksen mukana Suomen naiset saivat äänioikeuden toisena maailmassa Uuden Seelannin jälkeen, ja ensimmäisenä maailmassa oikeuden olla ehdokkaana vaaleissa.

Katastrofien aikakausi

1900-luvun alkupuoli kokonaisuudessaan oli Euroopassa suurten mullistusten, vallankumousten, hävitysten ja ihmistuhon aikaa. Aikaa on kuvattu katastrofien aikakaudeksi. Vuonna 1914 Balkanilta alkanut maailmansota tapahtui pääasiallisesti Euroopassa, mutta laajeni myös muihin maanosiin. Sodan syinä olivat kilpailu siirtomaista, keskinäinen taloudellinen kilpailu, sotateknologian kehittyminen ja kansalliset intressit.

Kun Tsaari Nikolai II aloitti ”pyhän sodan, Venäjällä uskottiin, että sota olisi pian ohitse. Uskottiin myös, että sota pelastaa maan vallankumoukselta. Toivottiin, että sotiminen Saksaa vastaan Ranskan ja Englannin liittolaisena edistäisi Venäjän demokratisoitumista. Näin nähtynä Venäjältä päin sota ei ollut vain Saksaa vastaan, vaan se oli myös tsaarin itsevaltiutta vastaan. Sodan kesto, ta-

louselämän vaikeudet ja elintarvikkeiden puute lisäsivät poliittista painetta. Vuosia kestänyt sota kulutti loppuun niin sotilaiden kuin kansan kaikki voimat.

Jo maailmansodan aikana Venäjä sai vallankumousvuoden 1917, jolloin maassa tapahtui ns. liberaali vallankumous helmikuussa ja bolshevikkinen eli sosialistinen vallankumous saman vuoden lokakuussa. Niiden väliaika oli vaikeata kriisien ja kapinoinnin aikaa.

Helmikuun vallankumouksessa Tsaari Nikolai II menetti valtansa, ja päänsäkin perheensä kanssa. Aluksi pääministerinä toimi prinssi Lvovin johtama liberaali hallitus. Liberaalin vallankumouksen seurauksena alkoi lyhyt modernin demokratian kehittämisen kausi. Venäjän hallitus kuitenkin jatkoi sotaa. Seurauksena oli lokakuun sosialistisen vallankaappauksen vuoro. Valtaan nousivat bolshevikit.

Liberaalin hallituksen aikana tapahtui aluksi myönteistä kehitystä. Eräät historian kirjoittajat ovat sitä mieltä, että jos hallitus olisi osannut hoitaa asiat oikein, lopettanut nopeasti sodan ja jatkanut perustuslaillista demokratisointia, Leninille ja bolsevikkeille ei olisi avautunut mahdollisuuksia Lokakuun vallankumoukseen. Liberaalin hallituksen aikana Suomi sai venäläistämisvaiheen aikana riistetyyn autonomisen erityisasemansa takaisin. Suomi näki tämän myönteisenä asiana. Niinpä jo tässä vaiheessa Suomi käynnisti yrityksensä itsenäistymistään.

Senaatin enemmistö, Suomen sosialidemokraattinen ryhmä, ajoi valtalakia, jonka mukaan eduskunta julistautuisi Suomen korkeimman vallan käyttäjäksi. Ulkopoliittikka ja sotilasasiat olisi jätetty Venäjän hallitukselle. Asia eteni Venäjän hallitukseen. Tässä vaiheessa Venäjän hallituksen pääministeriksi oli vaihtunut Aleksandr Kerenski. Kerenskin hallitus, mukana menshevikit eli Venäjän sosialidemokraatit eivät kuitenkaan vahvistaneet lakia. Tapahtunut ratkaisu lähensi Suomen sosialidemokraatteja Venäjän vasemmistopuolueeseen eli bolshevikkeihin. Suomen porvarillisten näkemykset jyrkkeneivät. He äänestivät eduskunnan hajottamisen puolesta. Sosialidemokraatit erosivat hallitusvaltaa käyttävästä senaatista. Seuranneissa vaaleissa sosialidemokraatit jäivät vähemmistöön. Aina-kin me vanhemmat ihmiset muistamme laulun Kerenskistä, joka leipoi suuren taikinan ja suolaksi hän aikoi suuren Suomenmaan.

Mutta Suomi näki uudelleen aikansa tulleen Venäjän uuden, Leninin hallituksen aikana. Pehr Erik Svinhufvudin johtama senaatti eli Suomen hallitus esitti Eduskunnalle Suomen julistautumista itsenäiseksi. Eduskunta hyväksyi julistuksen 6.12.1917. Lenin tunnusti Suomen itsenäisyyden saman vuoden joulukuun lopulla. Sen jälkeen myös eräät muut maat tunnustivat Suomen itsenäisyyden.

Tämä oli jälkeen päin ajatellen aivan oikea hetki Suomelta hankkia Venäjältä tunnustus itsenäisyydelleen. Vallinneen ajattelumme mukaan Leninille vallankumouksen esteet voidaan poistaa, kun kansalliset esteet poistetaan. Kysymys Leninin kannalta oli Suomen erosta myöhempää yhdistymistä varten ja siirtymistä siten Neuvosto-Venäjään. Suomen itsenäisyyden tunnustaminen oli periaatteellisesti ja käytännöllisesti välttämätöntä. Ilmeisesti myös Venäjän sisällissota, ja vielä jatkuva maailmansota satoi Venäjän sotavoimia ja vaikutti siihen, että Suomi sai itsenäisyytensä. Suomen kulma voitiin näin rauhoittaa.

Helppoa ei ollut Suomessakaan itsenäisyytemme alkuvuosina. Vuonna 1918 Suomi sai oman sisällissodan, kansalaissodan ja vapaussodaksikin luonnehditun sodan, jossa veli taisteli veljeä vastaan. Sota jätti vaikeat haavat, jotka yhä muistetaan. Aiheesta on ilmestynyt hiljattain uusi kirjakin, johon en ole kuitenkaan ehtinyt tutustua. Minun isäni puhui aina vapaussodasta. Hän oli ollut Vienaan tehneen sotilasryhmän joukoissa ”ajamassa venäläisiä pois”, kuten hänitse sanoi.

Saksa hävisi maailmansodan

Saksa hävisi ensimmäisen maailmasodan ja joutui maksamaan sotakorvauksia, mikä johti myöhemmin maan talouden romahtamiseen. Mutta ei Eurooppa rauhoittunut. Sodan aiheuttamat vaikeat yhteiskuntapoliittiset ja taloudelliset kriisit loivat niin radikaaleille kuin utopistisille hallinnoille mahdollisuudet vallankäyttöön. Venäjällä alkoi valtioterrori kohta Leninin valtaan nousun jälkeen ja jatkui Stalinin kuolemaan saakka. Saksassa maan talouden vaikeissa vaiheissa vuoden 1932 vaaleissa kansallissosialistit voittivat vaalit Hitlerin johdolla. Italiassa voittivat fasistit Benito Mussolinin johdolla.

Kaikissa sodissa ja vainoissa tuhotaan siviilejä, äitejä, lapsia vanhuksia ja tehdään muita sotarikoksia. Sodan kansainväliset säännöt eivät kykene niitä estämään. Kahdessa maailmansodassa henkensä menettäneiden lisäksi miljoonia omien maiden viattomia kansalaisia on tuomittu kuolemaan pakkotyöleireillä ja holokaustissa. Valtavia määriä taloudellisia ja kulttuurisia arvoja on hävitetty. On arvioitu, että lähes 200 miljoonaa ihmistä tuhottiin maailmansodissa ja 1930-luvun vainoissa. Amerikkalainen tutkija Robert Gellaltely on nimittänyt 1900-luvun alkupuolta perustellusti sosiaalisten katastrofien aikakaudeksi.

Ensimmäisen maailmansodan rauhassa sikisi jo toinen maailmansota. Atomi-pommi keksittiin ja sitä käytettiin rauhan saavuttamiseksi. Toteutui julmalla tavalla vanha sanonta ”sota on rauhan tekemistä”. Rauha saavutettiin, mutta alkoi kylmä sota, toisen maailmansodan jälkeen vallinnut poliittinen tila. Eurooppa oli jaettu kahteen suureen poliittiseen ja taloudelliseen blokkiin: Sosialistisiin valtioihin Itä-Euroopassa ja kapitalistisiin valtioihin Länsi-Euroopassa. Neuvostoliiton romahtaessa itäblokki hajosi ja kylmä sota loppui. Venäjän perustuslaillinen duuma palasi pitkän tauon jälkeen paikalleen.

Kun Saksa oli hävinnyt ja maata rakennettiin sodan tuhoista demokratiaksi, niin samaan aikaan Neuvostoliitto alistui valtaansa rajansa läheiset länsipuolen valtiot. Monet sen alistamat kansat saivat Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen itsenäisyytensä. Nykyisin 20 % maailman väestöstä elää kommunistipuolueiden yksinvaltaisesti hallitsemisissa maissa.

Kylmän sodan maailma oli jännitteitä täynnä. Berliini oli jaettu. Rautaesirippu jakoi Saksan. Suomessa vuonna 1975 järjestetty turvallisuuskonferenssi ETYK kokosi maailman johtajat Helsinkiin. Puhuttiin Helsingin hengestä. Maailman johtajien kokoontuminen Helsinkiin nähtiin meillä puolueettomuutemme vahvistuksena. On myös esitetty, että konferenssi osaltaan vaikutti liennytykseen ja sitä tietä myös kylmän sodan loppumiseen.

Suomi oli säilyttänyt toisen maailmansodan jälkeen erityisasemansa Neuvostoliiton rajamaana, toisin kuin muut Euroopan Neuvostoliiton rajamaat. Suomea ei miehitetty. Olen valmis uskomaan, että meidän poliittiset johtajamme ovat olleet paikallaan ja osanneet arvioida olosuhteet oikein ja kyenneet hoitamaan maamme asiat parhaimmalla aikaan sopivalla tavalla.

Miten Suomi sitten selvisi sotavuosien koettelemuksista

Sodat saivat paljon tuhoa ja ihmismenetyksiä aikaan maassamme. Maallemme määrättiin suuret sotakorvaukset. Sotakorvausten lisäksi sodan runtelema maa oli jälleenrakennettava ja rauhanteossa menetettyjen alueiden siirtoväki asutettava. Sodanjälkeiset vuodet olivat kuitenkin voimakkaan taloudellisen kasvun aikaa. Teollisuus kehittyi ja maatalous koneellistui. Maataloudesta siirtyi väkeä kaupunkeihin teollisuustyöhön ja osin ulkomaillekin.

Sotien jälkeinen jälleenrakennuskausi ja sotakorvaukset lähensivät ammattiyhdistysliikettä ja poliittista toimintaa toisiinsa. Poliittiset tavoitteet tulivat ammatillisessa edun valvonnassa entistä näkyvämmiin esiin. Taustalla oli ajatus tuotannon tulosten ja sen tuottaman hyvinvoinnin jakamisesta tasa-arvoisemmin myös työntekijöille. Aikaisemmin vallinnut työntekijä-työnantaja asetelma kehittyi kolmikantaiseksi neuvottelujärjestelmäksi, jossa oli mukana myös maan hallitus. Näin ammattiyhdistysliike on ollut vaikuttamassa moniin yhteiskunnallisiin uudistuksiin. Lisääntynyt kansainvälistyminen työn alueella on merkinnyt huomion kiinnittämistä myös kansainväliseen yhteistyöhön. Tämän hetken tärkeitä asioita ovat työntekijöiden sosiaali-, työttömyysturvaan ja eläkeikään liittyvät kysymykset, jotka nähdään valtion, työnantajapuolen ja ammattijärjestöjen yhteisinä kysymyksinä.

Pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan vastuulla ja huolena ovat aivan erityisesti terveydenhuolto- ja sosiaaliturvakysymykset ja koulutus. Tänäpäin meidän kuitenkin on välttämätöntä kysyä, olemmeko menossa oikeaan suuntaan, jos eriar-

voisuus palvelujen saamisessa lisääntyy, tai jos osa väestöstä vieraantuu ja eristyy. Varakkaat kykenevät ostamaan yksityispalveluja, joita vähätuloiset eivät kykene ostamaan. Entäs, jos vanhukset eivät saa tarvitsemaansa huoltoa ja hoitoa silloin kun he sitä tarvitsevat. Jos ylipäättään ihmiset eivät saa hoitoa, silloin kun he sitä tarvitsevat. Miten kunnat kykenevät huolehtimaan ne sairaat, tyhjenevän kylän yksinasuvat vanhukset erillään kilometrien päässä, joille lähin omainen on viranomainen. Kuitenkin he ovat olleet rakentamassa maamme. He ovat aikanaan maksaneet veronsa tulevaisuutensa turvaksi.

Ajankohtaiset suuntaukset kasvattavat pessimismiä ja pelkoa yhteiskunnan jakautumisesta rikkaisiin ja köyhiin. Kriisejä on ollut ennekin ja niistä on selvitty. Kriisit tulevat ja menevät. Meidän on uskottava, että suomalaisella työllä ja osaamisella selvitämme tilanteemme nytkin ja tulevaisuudessa.

Lopuksi

Tämä tilaisuus on Soukka-seuran ja Seurakunnan järjestämä. Molemmat yhteisöt ovat tärkeitä paikallisia toimijoita. Kiitän kutsusta osallistua tähän juhlaan. Olen tutustunut Soukka-seuran kotisivuihin ja lukenut sieltä Benita Åkerlundin ihania muisteloita Soukan elämästä. Tuntuu aivan uskomattomalta, kun Benita kertoo muun muassa, että ennen sotia ei Soukan ja Helsingin välillä ollut säännöllistä linja-autoyhteyttä. Hän kertoo myös että Soukan nimi on virallisesti vahvistettu vasta vuonna 1965. Benita on kartanon tytär ja hän muistelee kartanon elämäntapaa. Hän kertoo mm. että hän opetteli lypsämään lehmiä. Minä olen kotoisin Itä-Lapista omavaraisesta maalaistalosta, jossa kaikki tehtiin itse. Kahvi, sokeri ja eri-kiva karamellit ostettiin kylän osuuskaupasta. Ei ole kovin pitkä aika, kun kerroin miehelleni Viljolle, että minä osasin lypsää, ja että meidän piti opetella kaikkia töitä, mitä maalaistaloissa tehtiin. 1930-luvulla Suomessa ja vielä sotien jälkeenkin elämä oli maatalousvaltaista kautta Suomen. Arki on ollut paljon samanlaista maan eri puolilla. On ihan hyvä, että voimme kertoa tuon ajan tavallisesta arkipäivän elämästä ja suhteuttaa nykypäivän kokemuksiimme lähihistoriamme kokemuksiin ja tapahtumiin.

Haluaisin lopuksi onnitella Soukka-Seuraa ja sen hallitusta tärkeästä kulttuurisesta työstä kotiseutumme hyväksi. Me kaukaakin muualta tänne tulleet olemme soukkalaisia. Täällä on hieno ympäristö. On metsää, merta ja maata liikkua ja harrastaa. Kynttilöiden sytyttäminen ikkunoihin on kaunis tapa. Toivotan kaikille oikein hyvää Itsenäisyyspäivän jatkoa.
